

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

TRABZON KENTİ ORTAHİSAR BÖLGESİ TARİHİ AKSININ KENT KİMLİK BİLEŞENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gülay KODAL¹ Öner DEMİREL¹

¹Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Özet: Hızlı nüfus artışıyla birlikte modern çağın getirdiği ekonomik, teknolojik ve politik nedenlere bağlı olarak plansız kentleşmenin giderek artması kentlerde birçok sorunu da beraberinde getirmekte ve böylece kentlerin kimlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Kent kimliği, geçmişten günümüze dek yaşayan, sürekli gelişen, etkilediği kent imajı ile beş duyumuza seslenen, kenti tanımlayan doğal, yapay, kültürel ve ekonomik özellikleri ile şekillenen, kentin belirgin, etkileyici ve kendine has öğelerinden oluşmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Trabzon kent kimliğinin gösterge elemanları ve bileşenleri açısından önemli bir yere sahip olan Atapark ve Tabakhane Köprüsü arasındaki tarihi aksın doğal ve yapay çevre, yerleşim, donatı ve işaretler ölçeğinde bir kimlik elemanı olarak tanımlanarak belirlenmesidir. Çalışmanın yöntemi, dört aşamada kurgulanmış olup, birinci aşamada Trabzon kentinde kültürel bileşenleri açısından önemli olan doğal ve kültürel verilerin saptanmasına yönelik yapılan literatür araştırması, ikinci aşamada araştırma alanı ile ilgili yapılan alanın bileşenleri açısından mevcut durumunun saptanmasına yönelik envanter çalışması, üçüncü aşamada ise saptanan bu bileşenlerin bir kimlik elemanı olarak önemini ortaya konmasına yönelik halk gruplarına yapılan anket çalışmaları ve bunların değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Anket sonuçları, SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik tekniklerinden frekans analizi ve içerik çözümleme tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Son aşamada ise literatür araştırması, bileşenlerin tespit edilmesine yönelik alan çalışması, ve anket sonuçlarından elde edilen verilerin değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda, araştırma aksı üzerinde ve yakın çevresinde kenti tanımlayıcı birçok yapay çevre kimlik bileşenlerinin bulunduğu ve bu bileşenlerin tanınırlığının, algılanabilirliğinin ve imgesel etkisinin yeteri kadar değerlendirilmediği ortaya çıkmaktadır. Tarihi aksın bulunduğu çalışma alanında çevre kimlik öğelerinin tanınırlığının, algılanabilirliğinin ve imgesel etkisinin artırılması ve korunması için çözüm önerisi getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kimlik, Kent Kimliği, Kent Kültürü, Trabzon, Trabzon Ortahisar Bölgesi

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

THE EVALUATION OF THE HISTORICAL ORTAHİSAR DISTRICT (TRABZON-TURKEY) IN TERMS OF THE ELEMENTS OF URBAN IDENTITY

Abstract: With the rapid increase in population and due to the economic, technological and political factors brought about by the modern age, the rise of unplanned urbanization had caused many problems and thus the urban identity problem has emerged. Urban identity is comprised of the salient, attractive and specific elements of a city which have survived from the past until today, constantly developing, appealing to our five senses with the urban image it has influenced and shaped by its natural, man-made, cultural and economic characteristics. The purpose of this study is to determine the historical district between Atapark and Tabakhane Bridge which has an important place in terms of indicator elements and as an element of identity at the level of natural and man-made environment, settlement, structures and signs. The method of the study is comprised of four stages, first of which is literature study towards determining the natural and cultural values having importance in regards to cultural elements in Trabzon followed by the second stage which includes the inventory study for determining the current state of the study site in terms of its elements concerning the study, at the third stage is comprised of the administration of a questionnaire the local people in order to put forward the importance of the determined elements as identity factors and their evaluation. The results of the questionnaire were evaluated by using SPSS multivariate statistical techniques; frequency analysis and content analysis techniques. The final stage consists of literature search, case study towards determining the components and the evaluation of the data obtained from questionnaires. As a result of the study, it was observed that at and around the study district there are many man-made environment components of identity which define the city; however, that the recognition, perceptibility and imaginary effect of these components has not been evaluated at the desired level. A solution has been offered to increase the recognition, perceptibility and imaginary effect of the environment identity components at the study site.

Key Words: City, Identity, Urban Identity, Urban Culture, Trabzon, Trabzon Ortahisar District

1.GİRİŞ

Kentler, çoğunlukla yeni ve çağdaş mimarinin üretildiği alanlardır. Bu alanlar uzun zaman dilimleri içinde oluşur ve bu oluşum süreci içinde fiziksel, mekansal, siyasal, kültürel ve ekonomik boyutlarda pek çok değişim ve dönüşüm geçirirler. Kentin oluşum süreci, zamanla kente ait değerlerin gelişmesini sağlar ve bu gelişim kenti diğerlerinden ayıran ona özgü olan kent

kimliğini oluşturur. Çöl (1998), kent kimliğini, kent imgesini (imajını) etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla özgün nitelikler taşıyan, fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel ve kent işlevlerinin yarattığı etkenlerle biçimlenen, kent toplumu ve onun yaşam biçimince oluşturulan, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkardığı kavramsallık yüklü bütünlük olarak

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

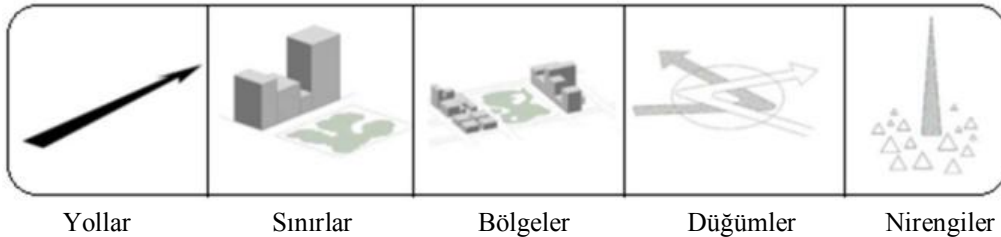
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

tanımlamaktadır. Kentler özgün karakterleri ile kimlik kazanırlar. Mimari ve kentsel açıdan özgün karakterlerini kaybeden kentler ise herhangi bir kent, köy veya yerleşim kimliğine bürünürler ve hatta kimlik karmaşasına düşerler. Bu bağlamda kentsel kimlik bir kentin, çevrenin doğal ve yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleriyle tanımlanmaktadır (Erton, 1995).

Kent imajı, insanın çevresi ile etkileşimi sonucu oluşan, duyu organları yoluyla zihinde toplanan ve burada anlaşılır bir hal aldıktan sonra bunların sözlü veya yazılı olarak ifade edilmesi şeklindedir. Kent imgesi kuramına göre, Lynch (1960), kentsel imaj öğelerini bölgeler (districts), yollar (paths), düğüm noktaları (nodes), kenarlar (edges) ve nirengi noktaları (landmarks) olarak sınıflandırmaktadır. Yollar, insanların alışkanlıklarına ve olanaklarına bağlı olarak hareket ettiği, kullandığı kanallardır. Bunlar; sokaklar, caddeler, yaya yolları, koşu yolları, toplu taşıma

güzergâhları, kanallar gibi kentte iz bırakan öğelerdir. Kenarlar/sınırlar, ulaşım aksları gibi kullanılmayan doğrusal (lineer) öğelerdir. İki bölge arasında sınır işlevi görmektedirler. Sınırlara kıyıları, demir yolları, gelişme bölgesi sınırları ve duvarlar örnek olarak verilebilmektedir. Bölgeler iki boyutlu olarak algılanan ve kentin orta veya büyük ölçekli kısımlarını oluşturmaktadırlar. Bu yönüyle de diğer öğelere nazaran daha büyük kent parçaları şeklinde oluşturmaktadırlar. Bölgeler, kişinin kentte bir noktadan diğerine yol alırken kullandığı, pek çok etkinliğin kesiştiği, kentin yoğun, stratejik, vurgu noktalarıdır. Bunlar kavşak, meydan, köprü, istasyon, kesişme-değişme noktaları ve bir yapıdan diğerine akış noktaları olabilir. Nirengiler, insanların içine giremedikleri, fiziksel olarak tanımlanabilen harici öğelerdir. Dışsal öğeler olarak algılanan noktasal referanslardır. Bağlam içerisinde kolayca hatırlanan biricik ve tek bir öğe konumundadır (Lynch, 2010), (Şekil 1).

Şekil 1. Kent İmaj Öğeleri (Lynch, 1960)

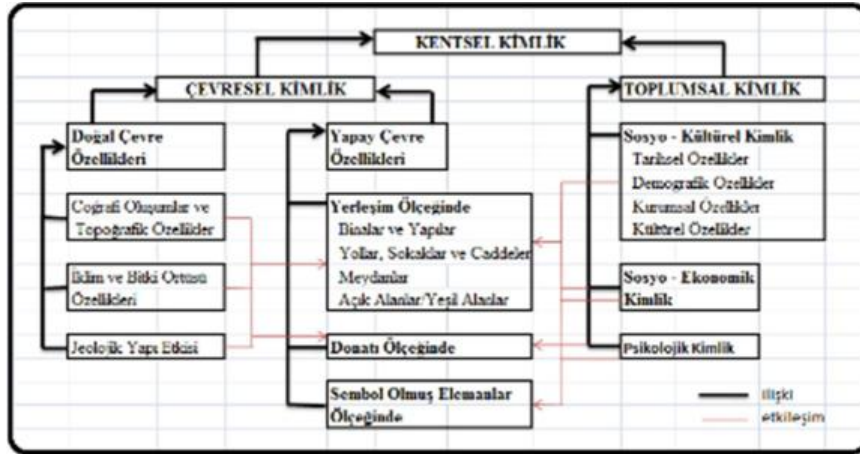
Dünyanın gelişmiş ülkelerinde hemen hemen her kent, kente kimlik kazandıran önemli kimlik öğeleri (tarihi

yapılar, landmarklar, yollar, köprüler, parklar, meydanlar vb.) ile anılır. Kimlik öğeleri, kültürel zenginliğin

somut ifadesi ve sembolüdür. Kentin kültürel kimliğini yansıtan, çevresi ile bütünleşmiş, kentin sivil mimarisi ile kucaklaşmış, çevre değerlerini önemseyen (geleneksel ve modern yaşam) yapılaşma ve ekolojik yaşam ortamları-adaları, kentin ve kentlinin kendilerini ifade edecekleri önemli mekanlardır. Tarihi çevreler, hayranlık uyandıran genel görünümleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin tasarımları, farklı algılamalara olanak veren kıvrımlı sokakları, özenli işçilikleriyle toplumların yaratıcılığının bir göstergesidir. Bu bağlamda tarihi çevreler, çağımızın kimliksizleşme ve kişiliksizleşme teknikleri karşısında, ait oldukları toplumların 'kim' olduklarını gösteren canlı tanıkları durumundadırlar

(Ahunbay, 1996). Kent mekanının önemli bir parçasını oluşturan bu mekanlarda (eski kent dokusu) kentleşme olguları çoğunlukla yansıma bulmakta ve bu mekanların kentle işlevsel, toplumsal, ekonomik vb. ilişkileri süreklilik kazanmaktadır (Aysu, 1977).

Kent Kimliği, bir kenti en iyi tanımlayan ve onu diğerlerinden ayırıcı kılan belirleyici nitelikteki bileşenlerin oluşturduğu bir bütünlüktür (Ünügür, 1996). Bir kentin diğer kentlerden farklı ve özgün olmasını sağlayan birtakım bileşenlere sahip olması gerekmektedir. Bu bileşenler de o kentin kimliğinin oluşmasında önemli olan özellikler olup Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 2. Kent Kimlik Bileşenleri, (Ünügür, 1996)

Bu çalışmanın amacı, Trabzon kent kimliğinin gösterge elemanları ve bileşenleri açısından önemli bir yere sahip olan Atapark ve Tabakhane Köprüsü arasındaki tarihi aksın doğal ve

yapay çevre kimlik özelliklerinin, yerleşim, donatı ve işaretler ölçeğinde bir kimlik elemanı olarak tanımlanarak belirlenmesidir. Yapılan alan çalışması ile şehrin kimliğini anlaşılır kılmak,

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

imaja dönüştürmek ve bu imajın yayılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, Trabzon kentinin günümüzdeki doğal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik kimlik bileşenlerinin neler olduğu, çalışma aksının yapay çevre kimlik bileşenleri açısından bir değer olarak kendisini yaşayanlara nasıl ifade ettiği ve nasıl bir kentsel kimlik ortaya koyduğu, araştırmada kente ve bu aksa yönelik ortaya konulan kimlik bileşenlerinin, halk tarafından nasıl yorumlandığı, aksın kimliği ve imajına etki eden tarihsel ve fiziksel öğelerin neler olduğu, kentin kimliğinin oluşturulması, geliştirilmesi ve devamı için etkin olacak öğelerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

2. MATERYAL

Araştırma alanı, Trabzon Ortahisar Merkez İlçesi'nde ve Trabzon kentinin en önemli kentsel bölgesini oluşturan ve kentsel sit alanı konumunda olan Ortahisar Kaleiçi Bölgesi oluşturmaktadır. Araştırma alanı materyalini araştırma alanı ile araştırmada kullanılan her türlü materyallerden oluşturmaktadır. Ortahisar Bölgesi, kentin tarihi açıdan ilk yerleşim bölgesi olması, bünyesinde farklı dönemlere ait birçok tarihi yapı bulundurması, turizm açısından bir çekim merkezi olması, kentin iki büyük vadisi olan Zağnos ve Tabakhane Vadisi üzerinde bulunması, kamusal amaçlı birçok kurumun bu alanda yer

alması ile kent merkezi konumunda olması gibi doğal, yapay, kültürel ve ekonomik anlamda kentin geçmişten günümüze kimliğini en belirgin şekilde yansıtan değer konumuna yükselmesinden dolayı araştırma alanı olarak seçilmiştir (Şekil 3 ve 4).

Şekil 3. Çalışma Alanı

Şekil 4. Çalışma Alanı Hava Fotoğrafı
(Anonim 2014)

3. YÖNTEM

Çalışmanın yöntemi literatür araştırması, çalışma alanı ile ilgili kimlik bileşenlerinin tespit edilmesine yönelik alan çalışması, anket çalışması ve değerlendirme aşamalarında

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

oluşmaktadır. Çalışmanın yönteminde çalışmanın amacına cevap vermek için, ilk aşamada Trabzon kentinin kültürel bileşenleri açısından önemli olan doğal ve kültürel verilerin saptanmasına yönelik yapılan literatür araştırması kent ölçeğinden çalışma alanı ölçeğine indirgenerek ortaya konulmasının ardından, Trabzon kentinin kimlik bileşenleri açısından doğal çevre, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklerinin neler olduğu açıklanmıştır. İkinci aşamada araştırma alanı ile ilgili yapılan alanın bileşenleri açısından mevcut durumunun saptanmasına yönelik envanter çalışması olup, yapay çevre kimlik bileşenleri (yerleşim, donatı ve işaretler ölçeğinde) bir değer olarak kendisini yaşayanlara nasıl ifade ettiği ve nasıl bir kentsel kimlik ortaya koyduğu, tanımlanarak belirlenmiştir. Yöntemin üçüncü bölümünde, araştırmada kente ve bu aksa yönelik ortaya konulan kimlik bileşenlerinin, kent temsil eden halk tarafından nasıl yorumlandığını, bu aksı hangi fiziksel yönleri ile algılamakta olduğunu belirlemek amacı ile halk grubuna anket uygulanmıştır. Son aşama olan değerlendirme aşaması literatür taraması, alan çalışması ve anketlerden elde edilen bulguların analizi ve değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 31 Aralık 2013 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre, Trabzon merkez ilçesi olan Ortahisar'ın toplam

nüfusu 306,286'dır. Anket çalışması, rastlantısal örnekleme tekniği ile merkez ilçe nüfusu üzerinden % 95 güvenle ve 0,05 hata payı ile 100 kişi hesaplanmış ve 100 adet halk anketi uygulanmıştır. Anket uygulaması, 12-20 Mart 2014 tarihleri arasında birebir ve yüz yüze yapılmış olup, toplamda 12 adet (sosyo-demografik profil, puanlama, sıralama ve çizime dayalı bellek sorusu) soru sorulmuştur.

Trabzon kentinin tarihi kent yerleşimi olan Ortahisar bölgesinde çalışma alanı olarak sınırları belirtilen doğrusal bir aks üzerinde doğal, yapay, yerleşim ölçeğinde (tarihi yapılar, tarihi sokaklar, bölgeler, sınırlar ve düğüm/odak noktaları), donatı ölçeğinde (çeşmeler, heykeller, konut ve bahçe girişleri) ve işaretler/semboller ölçeğindeki (burç, minare ve su kemeri) kimlik elemanlarını belirlemek üzere bir anket düzenlenmiştir. Anket soruları Trabzon kent ölçeğinde halkın sosyo-demografik yapısı ile ilgili sosyo-ekonomik yaşam çemberini tanımlayıcı bir içerikte sorular yanında kentin kültürel, sosyal, ekonomik kimliği ile çalışma alanına özel doğal ve yapay (yerleşim, donatı ve işaretler) ölçekte detaylı soruları da içermektedir.

Ankette uygulanan 5'li derecelendirme (1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 en yüksek) skalası, önem derecesine göre 1-3 (1 en önemli, 2 önemli, 3 daha az önemli) arası sıralama ve çizime dayalı bellek soruları SPSS uygulamalı

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

çok değişkenli istatistik tekniklerinden frekans analizi kullanılarak ortalama değerler elde edilmiştir. Önem derecesine göre 1-3 arası sıralama sorularında ağırlık bulma formülü kullanılarak elde edilen yüzde (%) değerlere göre sıralanmıştır. Puanlama (1-5) sorularında farklı kategorilerde verilen tanımlayıcı kavramların büyüklüğünü ölçmek için her kategorinin farklı tanımlayıcı kavramlarda aldığı puanlarının toplamının kişi sayısına bölünerek ortalama değerleri hesaplanmıştır. Halkın algısına dayalı imaj haritasını oluşturmak amacıyla sorulan çizime dayalı bellek sorusu içerik çözümleme tekniği ile çalışma alanının güçlü ve zayıf kimlik öğeleri belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Trabzon Kenti Tarihi Gelişimi (Ortahisar Bölgesi)

Ortahisar her devirde şehrin merkezi olmuştur. Yavuz Sultan Selim bu surlar içindeki sarayında valilik yapmış, Kanuni burada doğmuş, diğer Trabzon valileri buradan Trabzon'u idare etmişlerdir. Osmanlı döneminde ilk vilayet binası Ortahisar'da hizmete girmiş, Cumhuriyet döneminde eski bina yerine yapılan bu binada hizmete devam etmiştir. Şehrin en seçkin ve varlıklı aileleri Ortahisar çevresinde toplanmış ve burası aynı zamanda, Trabzon'un kültür ve sanat merkezi olmuştur (Albayrak, 1998).

Kentin Mekansal Gelişimi

- M.Ö. 2000-M.S. 50 yıllarında, bugünkü Ortahisar'ın tamamı, Pazarkapı ve Çarşı Mahalleleri kısmen,
- M.S. 50-M.S. 395 yılları arasında Çarşı, Kemer kaya ve İskenderpaşa,
- M.S. 395-M.S. 1204 yılları arasında Hızır bey, Gülbahar hatun,
- M.S. 1204-M.S. 1461 yılları arasında Yenicuma ve Cumhuriyet Mahalleleri'nin,
- M.S. 1461 sonrası, Osmanlı döneminde Gülbahar Hatun Mahallesi'nin güneyi ile Erdoğan Mahallesi'nin kuzey kesiminin birleştiği alanda yeniden oluşan ilk Türk mahalleri görülmektedir. Kavak Meydan Mahallesi olarak bilinen alanda ok atışı talimleri yapıldığı bilinmektedir.
- 1800-1900 yılları arasında Gazipaşa Mahallesi'nin tamamı, Cumhuriyet ve 1 No'lu Çömlekçi Mahalleleri'nin bir kısmı,
- 1900-1923 yılları arasında Boztepe, Ayasofya, Kavak Meydan, Yenicuma ve Erdoğan'ın bir kısmı, 1923 sonrası Türkiye Cumhuriyeti Dönemi yerleşmesinin gelişimini Boztepe, Ayasofya, Yenicuma, Kavak Meydan, Kurtuluş, Yalı, Bahçecik, Çömlekçi ve Zafer Mahalleleri'ne doğru olduğu görülmektedir (Özbilen, 1997).

1923 yılı sonrası Trabzon'da Uzun Sokak ve Kunduracılar Caddesiyle, Birinci Dünya Savaşı döneminde açılan Maraş Caddesi ve Meydan göze çarpmaktadır. Uzun Sokak bugün olduğu gibi geçmiş dönemlerde de Trabzon'un en işlek caddelerinden biridir. Bu caddenin her iki yanı

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

ticarethaneler, dernekler ve okullarla çevrelenmiştir. Aynı şekilde Kunduracılar Caddesi'nde birçok mağaza, terzihane ve bir de sinema bulunmaktadır. Meydan alanı ise şehirli, köylü, misafir ve gelip geçici herkes tarafından kullanılan işlek bir ana hattı oluşturmaktadır (Çapa ve Çiçek, 2004).

Kentin Planlama Tarihi

Trabzon kenti için ilk planlama deneyimi, 1938'de yürürlüğe giren Lambert Planı'dır (Aysu, 1977). Lambert Planı, Trabzon kentini önemli bir liman ve ticaret merkezi konumuna getirerek kente planlı bir kimlik kazandırmıştır. Ancak konut alanlarında amaçlanan gelişmeler gerçekleşmeden plan bütünlüğü bozulmuştur. (Özen, 2009). Lambert Planı, yedi ana başlıktan oluşmaktadır bunlar; yolların incelenmesi ve sirkülasyonu, devlet hizmetleri, şehrin gelişim yönünün bölgelere taksimi, yeşil sahalar, bahçeler, parklar, sıhhi ve estetik bölgeler, eski eserlerin korunması ve yenilerinin programlanması, şehircilik talimat ve nizamnamesi, planın tatbikat programı şeklindedir (Özbilen, 1997). 1970 tarihinde yürürlüğe girmiş olan imar planı ile Karadeniz Teknik Üniversitesi sınırından Ayasofya Mahallesi sınırına kadar 725 hektarlık

alan planlanmıştır. 1971'de yürürlüğe giren Trabzon İmar Yönetmeliği ile Kale İçi, Çarşı ve Pazarkapı Mahallesi mevcut dokusu ile özel ve korunması gerekli bir konut bölgesi olarak düşünülmüştür (Trabzon İmar Yönetmeliği, 1971). 1977 yılında 80 hektar olan Toklu ve Beşirli Köyleri imar planı sınırlarına alınmış ve planlanan toplam alan 805 hektara ulaşmıştır. 1984 tarihinde ilave ve revizyon imar planı yapılmış, plan batıda Söğütlü Köyü, doğuda Yomra ilçesine kadar genişletilerek yürürlüğe girmiştir (Anonim 2014). Şen (2000)'in belirttiği gibi, 1989 Revizyon İmar Planı'nda, ulaşım ağı olarak 'Korniş Yol' ile eski merkez-liman-yeni merkez arasını bağlama kararı alınmış olmasına rağmen, Trabzon kenti imar planlaması çalışmalarında planın öngördüğü gelişme tam olarak gerçekleştirilememiştir. Eski kent dokusu yerine niteliksiz yapılaşma egemen olmuştur. Sahil yolunun yapılması ile kentli kent kimliği olarak kabul edilen denizden uzaklaştırılmıştır. Halen yürürlükte olan 2002 planı ile Trabzon'un planlı alanı, 3878 hektara ulaşmış olup planlamada, Trabzon Kent Merkezi'nin kimliğinin oluşturulması hedeflenmiştir (Özen, 2005), (Şekil 5).

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

Şekil 6. Çalışma Alanının Coğrafi Konumu

Çalışma alanı, Zağnos ve Tabakhane Vadileri'nin arasında yükselmekte ve çevresine göre hakim bir kotta bulunmaktadır. Bu özelliğinden dolayı tarihte savunma amacıyla kale ve surlarla çevrilmiştir. Çalışma alanı içerisinde en yüksek kot Ortahisar Mahallesi'nin güneyinde İç Kale bölgesinde 70m'ye ulaşırken Pazarkapı Mahallesi'nin kuzeyinde kıyıya yakın noktalarda 3m'ye inmektedir. Alanda güneyden kuzeye doğru inen bir eğim bulunmaktadır. Buda deniz manzarasının algılanmasına imkan sağlamaktadır. Zağnos ve Tabakhane Vadileri kentin tarihi çekirdek yerleşimi bölgesini sınırlayan ve ona ekolojik yönden (doğal drenaj yatakları, rüzgar koridoru, iklimlendirme adaları) kimlik ve değer katan önemli coğrafik oluşumlardır (Şekil 7).

Şekil 7. Zağnos ve Tabakhane Vadileri

Trabzon'da deniz etkisinde kalan ılıman iklim tipi hakimdir. Buna bağlı olarak da yazlar genellikle orta sıcaklıkta, kışlar ise ılık ve bol yağışlı geçer. Bölgenin kuzey-batı yönündeki depresyonlara açık olması iklim elemanlarının sürekli değişmesine neden olur. Kışın konumu nedeniyle Trabzon kenti Türkiye'de diğer kentlerden ayrı bir özellik arz etmektedir (Anonim, 2011). Trabzon kenti arazisinde her mevsim nemli ve yağışlı iklim özelliklerinden dolayı bitki örtüsü bakımından son derece zengindir. Karadeniz bölgesin oldukça fazla yetiştirilen karayemiş bölgenin simgesel ağaç türüdür. Çalışma alanında yöreye özgü olarak yetiştirilen Malta eriği (*Eriobotrya japonica*) (a), turunç (*Citrus aurantium*) (b) ve mandalina (*Citrus nobilis*) (c) bölgeyi temsil eden en önemli doğal kimlik elemanlarıdır (Şekil 8).

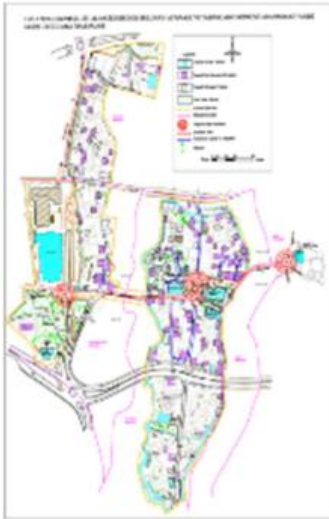

Şekil 8. Çalışma Alanını Simgeleyen Bitki Türleri

4.2. Çalışma Alanı Yapay Çevre

Kimlik Bileşenleri

Çalışma alanının kimliği ve imajına etki eden tarihsel ve fiziksel öğelerin neler olduğu belirlemek amacı ile çalışma alanı yapay çevre kimlik bileşenleri açısından yerleşim ölçeğinde, donatı ölçeğinde ve işaretler/semboller ölçeğinde sınıflandırılarak önemli kimlik öğeleri incelenmiştir. Çalışma alanı uygulama imar planı Şekil 9'da verilmiştir.

Şekil 9. Çalışma Alanı Uygulama İmar Planı

4.2.1. Yerleşim Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Binalar/Yapılar

Gülbahar Hatun Cami, Osmanlı (H.920-M.1514) döneminde Sultan Selim Han tarafından inşa ettirilmiş tescilli anıtsal yapıdır. Zağnos Köprüsü'nün yakınında olan bir küllüye içerisinde yaptırılmıştır. Caminin yanında 1505 yılında yaptırılan Gülbahar Hatun Türbesi bulunmaktadır. Külliye'den cami ile türbe günümüze gelebilmiştir (Özen vd. 2010). Türbe, Yavuz Sultan Selim annesi Gülbahar Hatun adına inşa ettirmiştir. Sekizgen bir plan üzerine düzgün kesme inşa edilmiş olan türbe, sekizgen bir kasnak üzerindedir ve örtü malzemesi olarak kurşun kaplı bir kubbe ile örtülmüştür. Gövde üzerinde sağır sivri kemerli pencereler yer almaktadır (Yüksel, 1991), (Şekil 10).

Şekil 10. Gülbahar Hatun Cami ve Türbesi

Ortahisar Fatih Cami, Trabzon'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından kiliseden camiye çevrilmiştir. Bizans döneminde (914, dönüşüm/1461), yığma taş olarak inşa edilmiş tescilli anıtsal yapıdır (Özen vd. 2010). Türk devrinde caminin esas girişi kuzeye alınmış, güney duvarının ortasına bir mihrap yerleştirilmiş, minber konulmuş ve minare yapılmıştır.

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

Mihrap taştan yapılmış olup süsleme bakımından zengindir. Mihrabı çevreleyen geometrik geçmeli ağacından yapılmış, mimber değerli bir sanat eseridir (Kansız, 2012), (Şekil 11).

Şekil 11. Ortahisar Fatih Cami

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (Eski Valilik Binası), Cumhuriyet dönemi (1933) Birinci Ulusal Milli Mimari akımı etkisinde Hükümet Konağı olarak inşa edilmiştir. İki katlı, yüksek tavanlı ve geniş ahşap saçaklıdır. İki iç avluya bakan orta mekanlar ışıklarla aydınlanmaktadır. Cephelerde pencerelerin üst kısımlarında mavi çini süslemeler ve kemerli bitişler oldukça dikkat çekicidir(Özen vd. 2010). 1989 yılında restorasyon yapılmış ve 1991 yılında “Kültür Merkezi’ne” dönüştürülmüştür (Şekil 12).

**Şekil 12. İl Kültür ve Turizm
Müdürlüğü Binası**

bordürler, mukarnaslı niş ve alınlığındaki rozetler Selçuklu örneklerini anımsatmaktadır. Ceviz

Tarihi Sokaklar

Çalışma alanında tarihi sokaklar tescilli yapı cepheleri ve bahçe duvarları ile sınırlandırılmış dik ve dar olarak konumlandırılmıştır. Bina ve bahçe giriş kapıları genellikle ahşap ve çift kanatlı olarak inşa edilmiştir. Zemin kaplaması olarak kilitli parke taş ve doğal taş parke (Arnavut kaldırım taşı) görülmektedir. Yeşil doku olarak bahçe duvarlarından algılanan sarılıcı bitki türleri ve yöresel meyve ağaçları dikkat çekmektedir (Şekil 13).

Şekil 13. Tarihi Sokaklar

Bölgeler

Çalışma alanının büyük ölçekli alanlarını oluşturan Atapark ve Kanuni Avlusu kendine has özgün ve alanı tanımlayıcı bir karakter sergilemektedir. Atapark, Atatürk’ün buyruğu üzerine 1937 İmaret Mezarlığı’nın yıkılması ile park alanına dönüştürülmüştür Atapark alanında dinlenme mekanları, çocuk oyun alanı, su ögesi (havuz ve çeşme), kafeterya, yeşil alanlar ve gezinti alanları bulunmaktadır. İnsanların her mevsim yoğun olarak

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

kullandığı kentin önemli odak noktasıdır. Kanuni Avlusu'nda dinlenme mekanları, su ögesi (havuz), kafeterya, yeşil alanlar, gezinti ve dinlenme mekanları bulunmaktadır. Yine mekanda cami avlusu, tarihi kütüphane (muvakkithane) gibi dini ve kamusal amaçlı kullanım alanları bulunmaktadır (Şekil 14).

Şekil 14. Atapark ve Kanuni Avlusu

Sınırlar

Bu kısımda çalışma alanının kent ölçeğinde tarihi sınırları oluşturan tarihi surlar ve üst kenar örneği olarak da iki vadi ve sur alanı içerisinde geçiş sağlayan Zağnos ve Tabakhane Köprüsü incelenmiştir.

Şehir surlarının biçimlenmesinde, şehrin konumlandığı arazinin topoğrafik yapısının belirleyici olduğu açıktır. 257 yılından önce mevcut olduğu bilinen Yukarıhisar bölgesinin şehrin ilk yerleşim alanı olduğu bilinmektedir. Bu alan derin iki vadi arasında kalan, kuzeyde denize ulaşmadan bir uçurum ile biten geniş ve uzun bir düzlüğün güneyde kalan daha dar ve yüksek bir sırtı üzerine yerleşmiştir. Büyük bölümü kayalıklar üzerine oturtulmuş sur duvarları, doğu-batı ve kuzey yönlerinde arazinin doğal sınırları

boyunca uzanır. Ortahisar bölgesi, Yukarıhisar'ın kuzeyinde yer alan düzlük boyunca uzanır (Özen vd. 2010), (Şekil 15).

Şekil 15. Surlar 1900'lü Yıllar

(Kardeş, 2006) ve Bugünkü Görünüm

Zağnos Köprüsü üst üste iki kemerli yapıya sahip olup, orijinalde 6 ya da 7 kemerli açıklık olarak yapıldığı belirtilmektedir. Köprü'nün alt kısımlarının büyük bir bölümü Roma döneminde inşa edilmiştir. Bizans ve Osmanlı Dönemleri'nde çeşitli onarımlar yapılmıştır. Maliye Hazinesine ait olan köprü yığma taş olarak inşa edilmiştir (Özen vd. 2010), (Şekil 16a). Tabakhane Köprüsü, ilk yapılışı Roma dönemi ve 1.yüzyılda bugünkü durumu ise Osmanlı dönemi 19. yüzyıldan kalmaktadır. Yapım tekniği yığma taş ve malzemesi taş ve betonarmedir. Maliye Hazinesi'ne ait olan yapının, Nemlizade ailesi tarafından yaptırıldığı bilinmektedir (Özen vd. 2010). İki kademeli olarak yaptırılmış köprü'nün ilk kademesi tek gözden oluşmakta olup, ikinci kademesi ise 6 adet oval kemerli gözden oluşmaktadır (Karpuz, 1990), (Şekil 16b).

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

Şekil 16. a). Zağnos Köprüsü, b).

Tabakhane Köprüsü

Düğüm/odak noktaları

Kişinin kentte gezinirken yoğun olarak kullandığı kentin stratejik noktalarıdır. Bunlar; kavşak, göbek, ulaşım sistemlerinin kesişme ve değişme noktaları, yolların ayrılma-kesişme noktaları ve bir yapıdan diğerine akış noktaları olabilir (Lynch, 1960). Bu bağlamda çalışma alanında Varlıbaş AVM önü, Ortahisar Fatih Cami önü ve Tabakhane Köprü çıkışı olmak üzere üç adet düğüm/odak noktası belirlenmiştir.

4.2.2. Donatı Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Donatı ölçeğinde çalışma aksının kimliğini en belirgin şekilde yansıtan öğeler; çeşmeler, heykeller, konut ve bahçe giriş kapılarıdır. Bölgede bulunan donatı elemanları bulunduğu mekanın tanınırlığını artırarak mekanın tarihi kimliği tanımlayıcı niteliktedir (Şekil 17).

Şekil 17. Çeşme, Heykel ve Tarihi

Kapılar

4.2.3. İşaretler Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Kentin kimlik ve strüktürünün oluşmasında önemli bir kent ögesi olan işaret öğeleridir. Bu bağlamda çalışma alanında Zağnos Burcu, cami minareleri ve köprü ayaklarındaki su kemerleri güçlü işaret öğelerini yansıtmaktadır (Şekil 18).

Şekil 18. Zağnos Burcu, Minare ve Su Kemerleri

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

4.3. Anket Bulguları

Anket çalışmasının temel amacını oluşturan halkın çevresel algısının belirlenmesinde, demografik yapının belirleyici bir etken olduğu

düşünülmektedir, toplamda 100 adet halk grubunun cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek ve Trabzon'da yaşama süresi sorgulanmış ve Tablo 1'de hesaplanan yüzde (frekans) değerleri verilmiştir.

Tablo 1. Halk Anketi Demografik Yapı Profili

Halk Anketi Demografik Yapı Profili		
Cinsiyet	Kişi sayısı	Yüzde (%)
erkek	40	40
bayan	60	60
toplam	100	100
Yaş	Yüzde (%)	
18-25	41	
26-35	21	
36-45	21	
46-65	17	
Eğitim Durumu	Yüzde (%)	
ilköğretim	4	
lise	18	
üniversite	70	
lisansüstü	8	

Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan kavram sorgulandığında kullanıcılar tarafından 3.95 ortalama değeri ile spor (Trabzonspor) kavramı oluşturmaktadır. Buda Trabzon kentindeki taraftar fanatikliğinin bir sonucu olarak spor kimliği ön plana çıkmaktadır. Kentin kültürel kimliği yansıtan en güçlü kavram ise 3.72 ortalama değeri ile üniversite kenti kimliği ön plana çıkmaktadır. Bu da ankete katılan meslek grubunun % 34 oranında öğrencilerden oluşmasından

Halk Anketi Demografik Yapı Profili	
Meslek	Yüzde (%)
çalışmıyor	3
memur	21
işçi	7
özel sektör	9
öğrenci	34
emekli	9
ev hanımı	5
diğer	12
Trabzon'da yaşama süreleri	Yüzde (%)
1 yıldan az	9
1-5	28
6-10	3
11-15	3
16-20	8
21 ve üzeri	49

kaynaklanmasının bir sonucudur. Trabzon kent kimliğini taşıdığı özelliklere bağlı olarak koruma durumu sorgulandığında 3.72 ortalama değeri ile tarihi kent kimliğini koruma kavramı en güçlü özelliğini oluşturmaktadır. Sıralama sorularında ise Trabzon kent kimliğini yansıtan en önemli üç kimlik tipini sırasıyla üniversite, spor ve tarihi kent kimliği ön plana çıkarılmaktadır. Kenti tanımlayan en önemli üç bölge sorgulandığında sırasıyla Ortahisar

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

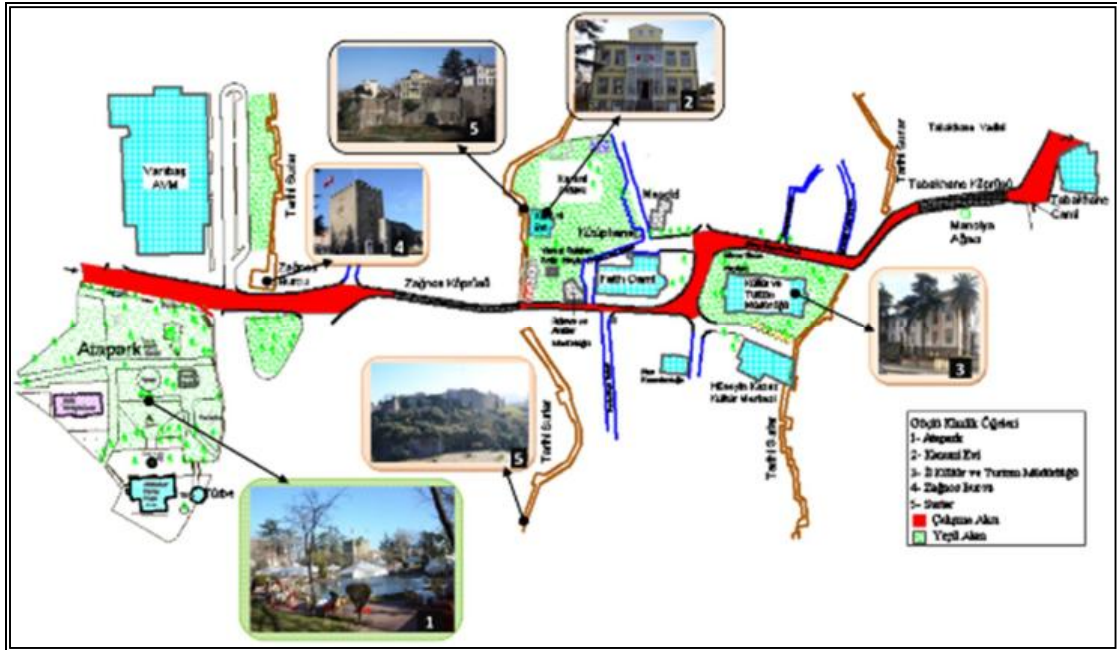
bölgesi, Boztepe ve Atatürk köşkü şeklinde sıralanmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2 Trabzon Kent Ölçeğinde Puanlama ve Sıralama Soruları

Puanlama soruları	Tanımlayıcı kavram	Ortalama değer
Kültürel kimliğini yansıtan kavram	spor (Trabzonspor)	3.95
Ekonomik kimliğini yansıtan kavram	üniversite	3.72
Kent kimliğini koruma durumu	tarihi kent kimliğini koruyarak	3.72
Sıralama soruları	Tanımlayıcı kavram	Ağırlık (%)
Kentın kimlik tipi	1. üniversite kenti	22.16
	2. spor kenti	17.33
	3. tarihi kent	14.66
Kenti tanımlayan en önemli 3 bölge	1. Ortahisar bölgesi	20.83
	2. Boztepe	17.83
	3. Atatürk Köşkü	12.00

Çalışma alanının imaj haritalarını oluşturulmaya yönelik çizime dayalı bellek sorusu sonucunda Atapark (% 30), Kanuni Evi (%29), Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası (% 26),

Zağnos Burcu (% 25) ve Trabzon Kale surları (%24) halkın algısına dayalı en güçlü kimlik öğelerini oluşturmaktadır (Şekil 19).

Şekil 19. Halkın Algısına Dayalı Oluşturulan İmaj Haritası

Çalışma alanında yapay çevre kimlik bileşenleri yerleşim, donatı ve işaretler ölçeğinde farklı kategorilerde belirlenen tanımlayıcı kavramlar ölçütünde halk

grubuna puanlama soruları sorulmuş ve Tablo 3’de en güçlü ve en zayıf tanımlayıcı kavramlar ortalama değerleri ile birlikte verilmiştir.

Tablo 3. Çalışma alanının yapay çevre kimlik bileşenlerinin güçlü ve zayıf tanımlayıcı kavramları

Yerleşim Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri		
Tarihi yapılar	En güçlü tanımlayıcı kavramlar	En zayıf tanımlayıcı kavramlar
Gülbahar Hatun Cami	Tarihi özelliğini koruma (4.16)	Dikkat çekici (3.20)
Gülbahar Hatun Türbesi	Algılanabilirlik (4.45)	Dikkat çekici (3.13)
Ortahisar Fatih Cami	Tarihi özelliğini koruma (3.89)	Dikkat çekici (3.17)
Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Tarihi özelliğini koruma (3.78)	Dikkat çekici (3.72)
Tarihi sokaklar	Yaya erişimi (3.80)	Yeşil doku (1.77)
Bölgeler		

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com

Atapark	Yeşil doku (4.04)	Tasarımsal bütünlük (3.51)
Kanuni Avlusu	Yeşil doku (3.86)	Tasarımsal bütünlük (3.41)
Sınırlar		
Trabzon Kale surları	Tarihi özelliğini koruma (4.32)	Yeşil doku (3.23)
Zağnos Köprüsü	Sunduğu manzara (4.19)	Yeşil doku (3.38)
Tabakhane Köprüsü	Tarihi özelliğini koruma (3.94)	Yeşil doku (3.12)
Düğüm/odak noktaları	Yoğunluk (4.20)	Yeşil doku (2.41)
Donatı Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri		
Tarihi çeşmeler	Ölçü-oran uyumu (3.57)	Tasarımsal bütünlük (2.98)
Heykeller	Mekanı tanımlayıcı (3.63)	Tasarımsal bütünlük (3.33)
Konut ve bahçe giriş kapıları	Tarihi çevreye uygunluk (3.95)	Tasarımsal bütünlük (3.09)
İşaretler Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri		
Zağnos Burcu	Algılanabilirlik (4.30)	Yönlendiricilik (3.33)
Cami minareleri	Algılanabilirlik (4.15)	Yönlendiricilik (3.36)
Su kemerleri	Tarihsellik (3.85)	Yönlendiricilik (2.93)

Tarihi yapıların, tarihi özelliklerini koruma ve algılanabilirlik durumu en güçlü kavram olarak ön plana çıkmasına rağmen dikkat çekiciliği en düşük tanımlayıcı kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Çalışma alanında yer alan tarihi sokaklar kullanıcı halk tarafından yaya erişimi en güçlü tanımlayıcı kavramı oluştururken, sokakların yeşil dokusu en zayıf tanımlayıcı kavramları oluşturmaktadır. Bölge olarak ele alınan Atapark ve Kanuni Avlusu'nun yeşil dokusu en güçlü kavramı oluştururken, tasarımsal bütünlük açısından en zayıf tanımlayıcı kavramı ile nitelendirilmektedir. Sınırlar tarihi özelliğini koruma ve sunduğu manzara yönünden güçlü bir kavram oluştururken, yeşil dokusu ile zayıf

tanımlayıcı kavram oluşturmaktadır. Donatı ölçeğinde çeşmeler ölçü-oran, heykeller mekanı tanımlayıcı ve konut ve bahçe giriş kapıları tarihi çevreye uygunluk noktasında güçlü tanımlayıcı kavramları oluşurken her üçü de tasarımsal bütünlük noktasında zayıf kavramlardan oluşmaktadır. İşaretler ölçeğinde ele alınan Zağnos Burcu ve cami minareleri algılanabilirlik ve su kemerleri tarihsellik noktasında güçlü kavramları oluşurken, her üçünde de yönlendiricilik noktasında zayıf kavramları oluşmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelecek için yaşama çevreleri, kentleri yutan yapılaşma ve çarpıklık, kentte bir elin parmakları kadar az sosyal yaşam

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

mekanları, açık alanlar, geçmişin birikimlerini günümüze taşıması gereken kültürel örüntüler artık yerini değişimin dinamiğine bırakarak kimlik sorunu yaşamaktadır. Tarihi çevreler, bizi geçmişe ve geleceğe götürür, geçmişin yaşanmışlıklarının, tarihin, öykülerinin, sosyal ve geleneksel yaşantısının resmini günümüze taşır. Değişerek özgünlüğünü yitiren değerlerin yaşatılarak gelecek kuşaklara taşınmasının görevi kent insanının sorumluluğundadır ve bunlar kendilerini kentin hemen hemen her noktasında bize hissettirmelidir.

Son yıllarda yapılan çalışmalarda kentlerin kimliklerini ve kültürünü yitirdiği ve giderek birbirine benzer dokuların ortaya çıktığı tartışılmaktadır. Modern çağın getirdiği farklılaşma ile eskiyi ya da doğalı yok etmesi sonucu kimlik olgusu oluşmamakta veya kaybolmaktadır. Aynı zamanda ranta dayalı ekonomik politikalar sonucu da oluşturulan yeni tasarımlar birbirini taklit etmektedir. Bunun sonucu olarak da birbirine benzeyen yapılaşmalar oluşmaktadır.

Araştırma alanı, Trabzon Ortahisar Merkez İlçesi'nde ve Trabzon kentinin en önemli kentsel bölgesini oluşturan, kentsel sit alanı konumunda ve kente önemli kimlik kazandıran bir yer olup, Atapark, Zağnos Köprüsü, Ortahisar Kaleiçi Bölgesi ve Tabakhane Köprüsü boyunca uzanan bir aksı izlemektedir. Bu aks üzerinde ve yakın çevresinde

bulundurduğu tarihi öğeleriyle, doğal yapısı ve bölgesel etkisi ile kentin birincil kimlik parçası konumundadır.

Elde edilen bulgular ışığında belirlenen sonuçlar aşağıda sıralanmaktadır.

- Trabzon kenti, tarihin farklı dönemlerinde farklı kültür ve medeniyetlerin (Bizans, Roma ve Osmanlı) hüküm sürdüğü, coğrafi yapı sebebi ile stratejik öneme sahip önemli bir konumda olmuştur. Geçmişten günümüze yaşadığı farklı dönemlerin izleri ile şekillenen birçok yapı stoğuna sahip olan Trabzon kentini diğer kentlerden ayıran çevresel ve toplumsal değerleri ile tarihi bir kimliğe sahiptir.
- Ortahisar Bölgesi, her devirde şehrin merkezi konumunda olmuş, krallık başkenti ve eyalet merkezi özelliği göstererek, kentin kültürel ve sanatsal açıdan cazibe merkezi haline gelerek günümüze kadar gelmiştir.
- Trabzon kentinin, her mevsim nemli ve yağışlı iklim özelliği ile zengin bitki örtüsü çeşitliliğe sahip, kendine has bitki türlerine sahip olan çalışma alanı özelinde en yaygın olarak yetiştirilen malta eriği (*Eriobotrya japonica*), mandalina (*Citrus nobilis*) ve turunç (*Citrus aurantium*) bölgenin simgesel doğal kimlik elemanıdır.
- Çalışma alanının üzerinde konumlandığı Zağnos ve Tabakhane Vadileri, kentin tarihi çekirdek yerleşimi bölgesini sınırlayan ve ona

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

ekolojik yönden (doğal drenaj yatakları, rüzgar koridoru, iklimlendirme adaları) değer katan önemli coğrafik oluşumlardır.

- Anket sonuçlarına göre Trabzon kentinin kültürel kimliği spor (Trabzonspor) ve ekonomik kimliğini ise üniversite kavramları ile tanımlanmaktadır. Trabzon kenti mevcut kimliğini koruma durumu ise tarihi kent kimliğini koruyarak kavramı ile en yüksek değere sahiptir. Kenti tanımlayan en önemli üç kimlik tipi sırayla üniversite, spor ve tarihi kent olarak sıralanmaktadır. Kenti tanımlayan en önemli üç bölge ise sırayla Ortahisar bölgesi, Boztepe ve Atatürk köşkü şeklinde sıralanmaktadır.
- Çalışma aksı üzerinde halkın algısına dayalı oluşturulan imaj öğeleri sonucunda belirlenen en güçlü kimlik öğeleri sırayla Atapark, Kanuni Evi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası, Zağnos Burcu ve Trabzon Kale surları şeklinde sıralanmaktadır.
- Anket sonuçlarına göre, yerleşim ölçeğinde tarihi yapılar/binalar tarihi özelliğini koruma ve algılanabilirliği yüksek olarak değerlendirilirken dikkat çekiciliği düşük olarak değerlendirilmiştir. Tarihi sokaklar yaya erişiminin yüksek olarak değerlendirirken yeşil doku noktasında düşük değerlendirilmiştir. Bölgeler yeşil doku noktasında yüksek bir değer sahipken tasarımsal bütünlük noktasında düşük bir değere sahiptir. Sınırlar tarihi özelliğini koruma ve

sunduğu manzara yönünden yüksek bir değere sahipken yeşil doku noktasında düşük bir değere sahiptir. Düşüm noktaları ise yoğunluk olarak en yüksek değere sahipken yeşil doku noktasında en düşük değere sahiptir. Donatı ölçeğinde ölçü-oran, mekan tanımlayıcı ve tarihi çevreye uygun olma noktasında en yüksek değere sahipken tasarımsal bütünlük noktasında en düşük değere sahiptir. İşaretler ölçeğinde algılanabilirlik ve tarihsellik noktasında en yüksek değere sahipken yönlendiricilik noktasında en düşük değere sahiptir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda bir takım öneriler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- Ortahisar ve yakın çevresini de içine alan çalışma aksı sahip olduğu değerler ile kentin en önemli tarihi kimliğini ortaya koymaktadır. Bu bölgede yapılan her çalışma (kentsel dönüşüm projeleri, yenileme projeleri vb.) bu değerleri göz önünde bulundurarak gerekli hassasiyet gösterilmelidir.
- Trabzon kenti doğal çevre kimlik bileşenlerinin kente kimlik kazandırmadaki rolü oldukça fazladır, fakat bu etkenler değerlendirilirken kentin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması daha olumlu sonuçları doğuracaktır. Bu bileşenler doğru kullanılırsa kentler için algılanabilirlik ve kente özgü kimlikler oluşacaktır.
- Çalışma aksının en önemli yapısal kimlik elemanlarını oluşturan öğelerin

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

dikkat çekiciliğinin ve algılanabilirliklerini artırmak adına gerek yapı gerek donatı ölçeğinde gerekli düzenlemeye gidilmelidir. Etrafındaki aykırı yapılaşmalar iyileştirilmeli, aydınlatmalar, yönlendiriciler, bilgilendirme panoları ile tanımlanarak belirgin hale getirilmelidirler.

- Ranta dayalı fırsatlara yer verilmemeli ve kent bütününde doğaya ve tarihe saygılı bütüncül yaklaşımlarla kentin kimliği korunarak yaşatılmalıdır.
- Mekanın tanınırlığının ve algılanabilirliğin artırılması anlamında kent estetiğine ve işlevine katkına bulunan, mekanın kimliği ile bütünleşen ve tarihi dokuya uygun donatı elemanları konumlandırılmalıdır.
- Tarihi sokaklarda bulunun yapı cepheleri tarihi dokuya uygun olarak iyileştirilmeli, uygun donatı elemanları ile zenginleştirilmeli ve sadece bahçe duvarlarından algılanan yeşil doku farklı tasarımlar ile (dikey bahçe, balkon saksıları vb.) sokağa yansıtılmalıdır.

Trabzon kentinin dış mekan örgütünde her alanın bir tanımı, bir ifadesi ve karakteri olmalıdır ki bu sayede tanımlanmış her alan insan eliyle geleceğin sosyal yaşamının şekillendiği bir kimliğe bürünecektir.

KAYNAKLAR

- AHUNBAY, Z., (1996).** Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- ALBAYRAK, H., (1998).** Trabzon Ortahisar ve Çevresi, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları: 72, Trabzon.
- ANONİM, (2011).** Trabzon 2011, Trabzon İl Çevre Durum Raporu, T.C. Trabzon Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Trabzon.
- ANONİM, (2014).** Trabzon Belediyesi 2014, Trabzon Yenileme Alanı Dahilinde 1 ve 2 No'lu Sit Alanının İrdelenme Çalışması Raporu, Trabzon.
- AYSU, E., (1977).** Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü içinde Sistematik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli, Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, İDMM Akademisi Baskı Atölyesi, İstanbul, 391 s.
- ÇAPA, M. VE ÇİÇEK, R. (2004).** Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam, Serander Yayınları Genel Dizi: 25, Trabzon.
- ÇÖL, S., (1998).** Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek için Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ERTON, M., (1995).** Kent Kimliği, İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20

www.mtddergisi.com

- Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 137.
- LYNCH, K., (1960).** The image of the city, USA: MIT Press, Cambridge, 194 s.
- LYNCH, K., (2010).** Kent İmgesi, Çeviren: İrem Başaran, Dördüncü Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ISBN:978-9944-88-948-3, İstanbul, 215 s.
- KARDEŞ, O.N., (2006).** Eski Fotoğraflarda Trabzon: Albüm 4, Karadeniz Teknik Eğitim Vakfı (KATEV) Yayınları, Trabzon.
- KANSIZ, İ., (2012).** Türk Dünyası Mühendisler ve Mimarlar Birliği Bülteni, İpekyolu Medeniyetleri, Dilde Fikirde İşte Birlik, sayı:6, Trabzon.
- KARPUZ, H., (1990).** Trabzon'da Türk Devri Hamamkarı, 2. Uluslararası Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi, (1-3 Haziran 1988, OMÜ, Samsun), Bildiri Kitabı, Sönmez Matbaa ve Yayınevi, Samsun, 370-412.
- ÖZBİLEN, A., (1997).** Trabzon Kenti Kirlilik Boyutu Kapsamında Yeşil Alan Dağılımı ve Planlaması I, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Araştırma Projesi, No: 95-113-003-1, Trabzon.
- ÖZEN, H., TULUK, Ö.İ., ENGİN, H.E., DÜZENLİ, H.İ., SÜMERKAN, M.R., TUTKUN, M., ÜSTÜN, DEMİRKAYA, F. VE KELEŞ, S., (2010).** Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri, T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Birinci baskı, ISBN: 978-605-378-886-7, Trabzon, 462 s.
- ÖZEN, S.L., (2005).** Koruma Yaklaşımlarına Yeni Bir Bakış Açısı Olarak Bütünleşik Koruma, Trabzon Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- ÖZEN, S.L., (2009).** Bütünleşik Kentsel Koruma ve Ekonomisi, Trabzon Kent Modeli, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- ŞEN, D., (2000).** Kentsel Değişmenin İzlenmesi İmar Değişiklikleri ve Gelişmeye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- TRABZON İMAR YÖNETMELİĞİ, (1971).** 18.2.1971 tarih ve 13752 No'lu Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- ÜNÜGÜR, M., (1996).** İstanbul'un Değişen Kentsel Kimliği Üzerine, Arkitekt Dergisi, 444, Sayı: 12, İstanbul, 42-49.
- YEŞİLTEPE, M., (2008).** Ticaretin Kent Formu ve Yapısına Etkilerinin Trabzon Örneğinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- YÜKSEL, M., (1991).** Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeleri, 3. Cilt, Trabzon Valiliği Yayınları: 3, Trabzon.

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE
Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2014 Sayı: 01 Cilt: 01 İlkbahar Dönemi
January / February / March / April 2014 Issue: 01 Volume: 01 Spring Semester
ID:21 K:20
www.mtddergisi.com